

a profi javítsa fel az amatőr hangzást. Persze erről az egér és az elefánt Lánchídon való átkelése jut eszembe: Hallod hogy dübörgünk? A jó profi kórushangzás is több évtizedes építómunkával érhető el, de sajnos, rövid idő alatt tönkre lehet tenni... Ahhoz, hogy egy-egy új tag megtanulja az együttes repertoárját, a művek nagyobb részét, évek kellene. S azzal is tisztában kellene lennie a menedzsmentnek, hogy attól, hogy lecsökkenti a nagy kórus létszámát, még nem kap kamarakórust, ahhoz ugyanis más hangok kellene.

■ Mit szól az együttes 2008/2009-es évadjához?

– Azt kell mondjam, együgyű szlogeneket találni a honlapon, semmi más. Csak egyet idéznék: A Máté passió szlogenje: „Lendületes újrakezdés” Hát... nem tudom. Attól, hogy a Mendelssohn -féle változatot játsszák, attól lendületes, vagy gyorsabb, vagy milyen? Nem látok például előre megtervezett, meghirdetett a cappella koncertet sem... Nincs oratórium-bérlete sem ebben a szezonban az együttesnek, Néha énekelnek valamit egy-egy koncerten. Ez

alól csak két kivétel van, a már idézett Máté passió és Rilling Bach-kantáta koncertje Karácsonykor. Legalább ez megmaradt. Kíváncsi lennék arra is, mennyi lesz a Z-felvételek száma, hiszen tavaly a Bartók rádió összesen csak két felvételt rendelt... A jelenlegi menedzsment nem kedveli a zenét, s nem tartja teljesítménynek a zenészek munkáját. Megvon, csökkent, bezár... Úgy vélem, a háttérben tudatos tönkretétel folyik, olyan rombolás, amit később talán már egyáltalán nem lehet helyrehozni...
R. Zs.

Élvezettel kell dirigálni

Augusztusban ünnepelte nyolcvanadik születésnapját Lukács Ervin

Fotó: MIZEI BÉLA

„Ami például a Magyar Rádiónál most történik, az egyszerűen felfoghatatlan. Csak annak lehet betudni, hogy a Rádiózenekar az egyetlen, amelyik tulajdonképpen nem tartozik sebévé. Egy magas színvonalú együttest így tönkretenni példa nélküli dolog. Ráadásul a kórusral együtt, amely, talán kimondhatjuk, Magyarország egyik legjobb kórusa, amelyet virágjában tettek tönkre. Hogy ez kinek az érdeke, én nem tudom...”

Egészségesnek és munkabírónak érzi magát, ugyanakkor megelégedéssel tekint vissza pályájára Lukács Ervin karmester, aki idén ünnepli nyolcvanadik születésnapját. A Magyar Állami Operaház örökös tagja és mesterművésze ebből az alkalomból augusztusban megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjét. A karmesterrel, aki gyakorlatilag minden szakmai kitüntetést megkapott már, mesterségéről, a vadkapitalizmus hatásairól és különös „betegségéről” beszélgettünk.

■ Nem is tudom, illik-e a nyolcvanadik évforduló kapcsán kérdezősködni öntől, hiszen távolról sem néz ki ennyinek, hát még közletről.

– A karmesterek általában sokáig élnek, valószínűleg azért, mert a felső törzs mozgásrendszere jól karban tartja a szívet. Sokáig is szoktunk dogozni, bár ezt most magamról nem nagyon mondhatom el, mert úgy veszem észre, hogy már nem igen számítanak rám. Ötvennégy éve vagyok a pályán, ötvenegyet töltöttem az Operában, ebből a szempontból tehát elégedett vagyok; nem kötelező a pódiumon összeesni egy ilyen élet után. De véletlenül egészségesnek és munkabírónak érzem magam, és kicsit rosszul esik, hogy nem nagyon akarnak foglalkoztatni. Nem sok jót lehet mondani az elmúlt rendszerről, de az biz-

tos, hogy annak idején a zenekarok vezetői nem érezték dehonesztálónak, hogy más karmestereket is a pulpitusra engedjenek. Manapság a zenekarvezetők rátelepszene az együttesekre és vagy ők dirigálnak, vagy külföldről hívnak vendégkarmestert, s csak nagy ritkán itthonról, akkor is olyanokat, akik nem ellenfelek, mivel nem óhajtanak versenyre kelni egy külsős karmesterrel. Korábban itthon jól lehetett érvényesülni, ha az ember megfelelő színvonalat nyújtott; akár a Rádiózenekarnál, akár az akkori Állami Hangversenyzenekarnál. Most az én számomra és néhány kollégám számára ezek a lehetőségek gyakorlatilag bezárultak, mert a mai zeneigazgatók nem engednek vezényelni. Akkoriban, amikor még nem ők döntöttek, hiszen ők is alkalmazottak voltak, egy évben öt-hat koncertet mindig

nyitva hagytak a bérleten belül más karmesterek számára. Most nem jut annyi feladat.

■ A világ tagadbatatlanul a felszínesség felé orientálódott az utóbbi évtizedekben. Ami a karmesterképzést illeti, önnek igazán van némi rálátása; mi maradt a régi műhelyből?

– Én úgy látom, hogy ezt a hivatást nagy művészek, szólisták nem tartják szakmának, csak az önkifejezés egyik formájának. Ez persze minden nagy művésznek szíve joga. Mindez azt jelenti, hogy egyre többen képzettség nélkül kezdenek dirigálni. Igaz, tény, hogy maga a képzés csak a huszadik században kezdődött, azelőtt a szerzők maguk dirigálták saját műveiket, a technikai képzés nem érdekelt senkit. Amióta a darabok hatalmas zenekarokon szólnak meg, szükség lett arra, hogy képzett szakember fogja össze ezt a nagy tömeget. A háború előtt Európában csak Németország vett részt a képzésben, de 1945. után általánossá vált, a világ nagy zenei központjaiban komoly karmesterképzés indult. Feltűntek ezzel együtt sztárkarmesterek is, akik technikai tudásukkal a zenekarokat és a közönséget is elkápráztatták. Nálunk – és a világban is – a rendszerváltás időszakában nagy változás történt. Az állami tulajdonból magánkézbe kerülő együttesek helyzete arra inspirálta a szólista művészeket is, hogy szerencsét próbáljanak. Nem mondhatom, hogy nincs példa arra, hogy ez sikeres is tud lenni. Döbbenet láttam például, ahogy David Ojsztrah, vagy Pablo Casals teljes fegyverzetben dirigált, mindenféle előkészítés nélkül. Sokszor a nagy név is segít abban, hogy a közönség elfogadja őket, de vannak, akik rendkívül jó hallással és arányérzékkel rendelkeznek, de a zenekarok szenvednek technikai hiányosságaik miatt.

■ Szükségszerű, hogy minden karmesternek meglegyen a kedvenc területe a zeneirodalmon belül?

– Egyáltalán nem az. Kedvence mindenkinek lehet, én például a Don Giovanninál jobb művet nem tudok elképzelni, de ez a vezénylésen nem érződhet. Remekmű rengeteg született, és közülük kiemelkedhet egy-kettő, de attól még a többit ugyanolyan élvezettel és lelkesedéssel dirigálja az ember. Az más kérdés, hogy mit vinne magával az ember, ha egy lakatlan szigetre kéne vonulnia egyetlen kottával. Akkor lehet, hogy elvinném a 334-es nagy D-dúr divertimentót Mozarttól, mert azt lehet úgy

olvasni, mint egy regényt, újra és újra. És soha nem lesz vége, mert ebben az esetben a mélységnek nincs határa. A szerző a rendelkezésre álló egyszerű lehetőségek ellenére olyan zseniális hangszerezési tudással rendelkezett, mint Ravel, vagy azok, akik ezt meg is tudták mutatni annyi hangszeren. Mozartnak erre nem volt lehetősége, viszont a partitúrában egyetlenegy olyan hang sincs, ami nem jól fekszik, nem oda illik, vagy lehetne helyettesíteni valami mással. Ha megszakad az ember, akkor sem talál ilyet. Sokszor gondolkodtam egy-egy hangsoron, egy kötésen, hogy lehetne-e jobb, de nem lehet.

■ Az utóbbi időben sokszor elhangzott, hogy túl sok a zenekar, rengeteg leépítés volt, úgy tűnik, akik a döntéshozó székében ülnek, néhány kivételtől eltekintve nem becsülik meg azt a kulturális kincset, ami az országnak adatott. Ön mit gondol erről?

– Ezt én is így látom. Ami például a Magyar Rádiónál most történik, az egyszerűen felfoghatatlan. Csak annak lehet betudni, hogy a Rádiózenekar az egyetlen, amelyik tulajdonképpen nem tartozik sehová. Egy magas színvonalú együttest így tönkretenni példa nélküli dolog. Ráadásul a kórossal együtt, amely, talán kimondhatjuk, Magyarország egyik legjobb kórusa, amelyet virágjában tettek tönkre. Hogy ez kinek az érdeke, én nem tudom. Hogy valaki vezető beosztásban azt kifogásolja, hogy a hárfás keveset dolgozik, az egyszerűen képtelenség, ezzel az attitűddel nem lehet mit kezdeni. Az sem igaz, hogy túl sok zenekar lenne. Ebben az országban rendkívül sok tehetséges zenész él, akik mind kiszivárognak, külföldön csinálnak karriert, holott csinálhatnák a magyar nemzet dicsőségére is. Vagy a pénz, vagy a kultúrához való abszolút nemtörődöm hozzáállás miatt – ami most már húsz éve tart – nem tudjuk őket visszatartani. Ebben az időszakban mindössze egyetlen miniszter volt, aki a zenét annyira szerette, hogy az javunkra is vált. Rockenbauer Zoltán hajlandó volt harcot folytatni ezért, de a kulturális politika mintha nem venne tudomást arról, hogy ez egyik legnagyobb kincsünk, ami világszponylatban is híres. Ha csak azokat a karmestereket nézzük, akik az amerikai zenekarokat megalapították, rájövünk, hogy mind magyarok voltak. Számomra érthetetlen ez az örült leépítés, amivel ugyan valami kevés pénzt megspórolnak, viszont a darabok ötven százalékát így már nem lehet eljátszani, vagy csak kiegészítővel,

akiknek pedig sokkal nagyobb a gázsijuk. A rádióban a leépítések után most próbajátékot írt ki Boldoghy-Kummert Péter. Erre állítólag sok fiatal jelentkezett, de nem világos, miért kellett elküldeni a régieket, és hogy ki finanszírozza majd az újakat. A rádiózenekarral korábban minden évben három-négy nagy koncertem volt. Abban a pillanatban, ahogy megtörtént a rendszerváltás, le lettem radírozva, egyetlen meghívást sem kaptam nyolc éven át. Később volt egy szenzációs koncertem velük, ami óriási sikert aratott, nagyszerű kritikákat kaptunk, a zenekar lobogott, azután viszont újra semmi. Úgy tűnik, így néz ki a vadkapitalizmus Magyarországon.

■ Mi a véleménye a zenekari struktúra változásairól?

– Ez a folyamat most már nem csak a zenekaroknál, de az énekeseknél is megindult. Az operaházban látom, hogy őket is kényszerítik, hogy szerződéssel és ne tagként maradjanak. Ezek az emberek így nyugdíj nélkül maradnak, miután végigéneklük az életüket. Az Operában a társulat a legfontosabb dolog. Külföldön, ahol sok a pénz, ez nem így megy. Ott az ember, ha tehetséges, nem kell, hogy feltétlenül tagja legyen a társulatnak, mert olyan gázsikat kap, hogy nem lesz gondja azzal, miből él majd, amikor abbahagyja a zenélést. De ez egy szerencsétlen, szegény ország, itt nem lehet ezt tenni az emberekkel. Itt egyedül a Budapesti Fesztiválzenekarnál működik a nyugati, szerződéses módszerhez hasonló rendszer, de ott az ötvenegyházi fix tag és az állandó kiegészítők – igen magas órabérral – nagyjából egységesen tudnak működni. Azoknál a zenekaroknál, amelyek nem rendelkeznek ilyen anyagi háttérrel, borzasztó igazságtalan ezt a rendszert beindítani.

■ Van szakmai bitvallása?

– Én nem vagyok diktátor, sose voltam, bár Toscanini óta mondják, hogy egy karmesternek annak kell lennie. Én ebben nem hiszek, hiszen sok mindenkiről hallottam, köztük Bruno Walteréről, akik azt a célt tűzték ki maguk elé, amit én is. Nevezetesen, hogy úgy akarom vezetni a zenekart, hogy a zenészek velem együtt örüljenek annak, hogy ugyanazt gondoljuk az adott zenéről, én pedig csak egy vagyok a sok közül, aki történetesen vezeti az egészet. A mi szakmánk ötven százaléka pszichológia. Csak ötven a tehetség, a műismeret, a szaktudás, a zenei érzék, a lelkesedés. A másik ötven arról szól, hogy úgy tudjunk az emberek